

Te Hui a UNESCO (mai i te whārangi tuatahi)

I te mutunga iho kei te mōhio tātou katoa kei ia kāwanatanga anō tōna ake mana, ā, inā whakarongo mai, kāore noa iho rānei, kei a rātou atu tērā.

Ko tētahi atu āwangawanga, māharahara nui i puta ko te kaha horapa, kaha rangiwhāwhā o tō te Amerikana āhua ahakoa he aha te whenua. Ko te kī a ētahi ka riro kē mā tēnei āhua ā rātou ake tikanga e tāmi nā te noho whakahaehae mai a te pūoru Amerikana, a te pikitia Amerikana, a te kākahu Amerikana, otirā ngā āhuatanga maha noa o tērā whenua e warea nei te rangatahi o te ao ki te whai. Noho kē mai ana koirā kē hei whāinga atu, mahue ana ki rahaki ā rātou ake tikanga. E tino nui ana te mānukanuka o te huhua noa i te hui nei i te kaha o te riro o ā rātou rangatahi i te ia, i te roma o te ao o Amerika.

Ka pātai te hinengaro, atu i te tangi weto ki te kaha o te pā mai o tērā āhua, he aha te mea ka pahawa kia kore ai taua mate e pā mai? Me whakakore katoa ngā āhuatanga Amerikana? E hoki rānei te kōura ki tōna puehutanga? Engari mō tēnā!

Kāti, koinei noa ake te kaupapa matua i whāia. Me pēnei noa ake nei taku whakatau.

Anei tātou e noho nei i te whenua i kitea nei e ō tātou tīpuna. Kei a wai te mana ki te āhua o ngā mahi e āhei ana tātou ki te mahi? Ko au e kī ana kei a tātou tonu, ināhoki ahakoa te waimeha haere, te ngaro haere o ētahi o ā tātou tikanga, e āhei tonu ana tātou ki te whai inā hiahia. Ko ērā āhuatanga kua tata nei te ngaro ka taea te

Te Rārangi Pūranga, Tuhinga Ake o te Motu

Nā Tīpene Chrisp i whakamāori

Ko te *pūranga* e kōrerohia ake nei, he pukapuka i tuhia i ngā rā o mua engari e whaimana tonu ana ināianei, ā, haere ake nei. He nui hoki ngā momo pūranga. Hei tauira ake, ko te rārangi tēnā o ngā tāngata o tētahi kapa haka, ko ngā kōrero tēnā mō ngā hui i tētahi marae, ko tētahi kirihipi tēnā i tuhia ki te reo Māori i tērā rau tau, ko tētahi pukapuka whakaahua tēnā nā tētahi whānau, ko tētahi kōnae reta e purihia ana ki te kōpae rorohiko. He momo pūranga katoa.

He nui tonu ngā whakahaere e puri ana i ēnei momo kōrero mō rātau anō. Tērā anō ētahi e puri ana i ēnei momo kōrero mō ētahi atu tāngata, whakahaere anō hoki, atu i a rātau.

Tērā ētahi pūranga e purihia ana hei painga mō te katoa. E tuwhera ana ēnei pūranga ki te hunga rangahau kōrero i ngā whare pupuri kōrero o te motu, pērā i te Whare Tohu Tuhituhinga o Aotearoa (National Archives). Tērā anō ētahi kohinga pūranga kaitā kei te Whare Pukapuka o Hocken me te Whare Pukapuka anō hoki o Alexander Turnbull. He kohinga anō kei ētahi atu whakahaere ririki noa nei e mau ana.

Kāhore ia nei he tikanga kotahi mō te kohikohi me te tuku i ngā kōrero mō ngā kohinga pūranga nei, pērā i tā te Rārangi Pukapuka o te Motu (National Bibliography) e kohi nei, e tuku nei i ngā kōrero mō ngā pukapuka me

whakaora ake inā hiahia te tangata, waihoki te reo e maringi nei ngā roimata i te tata ngaro engari ko tōna punua oranga ake, e ora nei. Nā te hiahia i pērā ai engari kia kaha kē noa ake te hiahia.

Ki te wā kāinga nei e kaha ana tātou ki te komekome, ki te amuamu engari kia puta ki te ao hei reira kitea ai tō tātou waimarie inā whakaritea atu tātou ki ētahi atu iwi o te ao. Kāore au i te kī me mutu te āki, te kōkiri i ngā take nunui e puta ai ō tātou ihu, e hē, ko ērā me whai tonu, me ū tonu.

Ko ētahi kei te kī menā hei kai tō te puku, he moni tō te pūkoro, he oranga tō te tinana, he pai te noho ka āhei te tangata ki te whai i te ara tikanga, te ara toi, te ara pūoru engari inā kore, ka warea ki te kimi oranga tinana, ka mahue a oranga wairua, a oranga ngākau, a oranga hinengaro.

Kāti, koinei taua autai hui nei i rongō ai a Tīmoti i te tino wero o te mātao mai i te kaha o te heke o tōtā i Tahiti i te wiki o mua atu.

Engari ehara ia tēnei i te pīkaunga nui kia pīkautia menā e whai ana tātou kia mana tō tātou ake āhua, ā tātou ake tikanga ki tā te kāwanatanga titiro?

Hei whakatepe noa, he aha te kararehe e mōhiotia nei ko UNESCO? Ko te whakahaere o Te Whakakotahitanga o Ngā Iwi o Te Ao kei raro i tōna maru ngā take mātauranga, ngā take pūtaiao me ngā take tikanga tangata.

ngā nūpepa kua tāia. Ka riro kē mā ia whakahaere e whakatairanga āna ake pūranga kōrero i runga anō i tōna hiahia ki taua mahi.

I tāia mai ētahi pukapuka e kīia nei ko *Te Rārangi Pūranga, Tuhinga Ake o te Motu* (National Register of Archives and Manuscripts) i waenganui i ngā tau 1979-1992, ki roto i ētahi here mōwhiti. Ko te kaupapa ia o ēnei pukapuka, ko te whakarārangitanga mai o te katoa o ngā kohinga pūranga i Aotearoa nei. Tērā ētahi rārangi kimikimi (index) i ēnei pukapuka hei āwhina i te hunga kimi kōrero; he rārangi ingoa, he rārangi wāhi, he rārangi kaupapa, he rārangi tau anō hoki. I whakamutua ēnei pukapuka i te tau 1993, i runga i te whakahau a te Whare Pukapuka o Alexander Turnbull, i muri i te tānga mai o tētahi putanga motuhake hei whakanui i te kotahi rautautanga o te whai a te wahine i te mana pōti.

I tēnei wā, kei te whakaora mai tētahi rōpū kōkiri i te *Te Rārangi Pūranga, Tuhinga Ake o te Motu* hei pūnaha rorohiko. He mea āwhina tēnei e Te Poari Rota.

He kūaha a *Te Rārangi Pūranga, Tuhinga Ake o te Motu* nei ki ngā kohinga pūranga o Aotearoa e purihia nei ki roto i ngā whare tohu tuhituhinga, ki roto i ngā whare pukapuka, me ngā whare taonga o te motu. Ko tētahi o ngā tino hua o tēnei kaupapa, ko te āhei o *wai rā* ki te kimi i ngā kōrero mō ngā pūranga kāore i te takoto ki te